

تدریس هنر در کلاس‌های چندپایه

سیدحسین الله مر ترضوی زاده، عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان یاسوج
فهیمة میزبان، دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی پردیس کوثر یاسوج

اشاره

هنر یکی از مواد درسی در دوره ابتدایی است که در پایه‌های اول، دوم و ششم هر هفته دو جلسه تدریس می‌شود ولی در پایه سوم با درس علوم تجربی در مجموع چهار جلسه در هفته ارائه می‌شود که یک هفته یک جلسه هنر و سه جلسه علوم تجربی و هفته بعد دو جلسه هنر و دو جلسه علوم تجربی دارند. در پایه چهارم و پنجم دروس مطالعات اجتماعی و هنر در مجموع چهار ساعت در هفته تدریس می‌شوند: هر هفته یک جلسه هنر و سه جلسه مطالعات اجتماعی و هفته بعد دو جلسه هنر و دو جلسه مطالعات اجتماعی. این درس در کلاس‌های تک پایه^۱ و چندپایه^۲ همانند سایر درس‌ها یکسان دیده شده است اما کلاس چندپایه به لحاظ ویژگی‌های منحصر به فردی که دارد آموزش‌های خاص خود را می‌طلبد. در این مقاله به چگونگی تدریس درس هنر در کلاس‌های چندپایه پرداخته می‌شود.

کلیدواژه‌ها: تدریس، کلاس‌های چندپایه

تدریس چندپایه

تدریس چندپایه به تدریس کودکان در یک کلاس اشاره دارد که در آن یک معلم، مسئولیت آموزش دو یا چندپایه را به طور همزمان به عهده دارد (هارگریوز^۳، ۲۰۰۱). معلم کلاس چندپایه در یک جلسه، دو تا شش پایه را آموزش می‌دهد و همزمان به کارهای اداری، آموزشی و پرورشی آن‌ها رسیدگی می‌کند. یک کلاس تک‌پایه ۲۵ ساعت تدریس هفتگی دارد و یک کلاس چندپایه (متشکل از دو تا پنج یا شش پایه) نیز همین تعداد ساعت هفتگی را برای هر پایه دارد (مرتضوی‌زاده، ۱۳۹۳). یکی از بزرگ‌ترین مسائل معلم چندپایه الزام به تدریس پایه‌های مختلف در همان زمان و شرایطی است که برای معلم کلاس تک‌پایه با یک پایه نیز مهیاست (کین^۴، ۲۰۰۷). بزرگ‌ترین مشکل معلمان کلاس‌های چندپایه کمبود وقت است (مرتضوی‌زاده، ۱۳۹۴) که سبب می‌شود به دروس دیگر از جمله درس هنر در این کلاس‌ها توجه نشود. معلم کلاس چندپایه گاهی فراموش می‌کند که درس هنر در برنامه درسی دانش‌آموزان قرار دارد.

مشکلات درس هنر در کلاس‌های چندپایه

درس هنر در کلاس‌های چندپایه اغلب نادیده گرفته می‌شود. بسیاری از معلمان آن را در برنامه هفتگی قرار می‌دهند اما توجه چندانی به آن ندارند؛ زیرا در این کلاس‌ها مشکلاتی چون کمبود وقت، نبود کارگاه هنر، کمبود معلم آموزش‌دیده و متخصص برای درس هنر، آشنا نبودن معلمان با اهداف و برنامه‌های درس هنر و جنبه‌های مختلف کارهای هنری، به کارگیری روش‌های تدریس سنتی، عدم توجه به تفاوت‌های فردی، ترکیب سنی و جنسی دانش‌آموزان و کمبود امکانات وجود دارد. برخی از معلمان معتقدند که درس هنر در کلاس‌های چندپایه یک درس کمکی است و بسیاری از معلمان در ساعات تدریس درس هنر به تدریس دروس دیگری مانند ریاضی و علوم می‌پردازند.

تدریس هنر

برخی از معلمان دوره ابتدایی تصور می‌کنند که هنر فقط نقاشی یا خطاطی است؛ در صورتی که هنر شامل مهارت‌های مختلفی از جمله کاردستی، سرودخوانی و اجرای نمایش متناسب با شرایط و امکانات موجود است. درس هنر می‌تواند با ایجاد فضایی آزاد، به تقویت حواس، استعدادها، خلاقیت و ظرفیت‌های نهفته هوش کودکان کمک کند تا بدین وسیله فطرت پاکشان به خوبی نمایان شود و خصلت‌های نیک آنان پرورش یابد. دانش‌آموزان با انجام دادن فعالیت‌های هنری، خود، جهان و خالق جهان را بهتر می‌شناسند و حس زیبایی‌شناسی و فرصت‌های تصمیم‌گیری خود را توسعه می‌دهند. این فعالیت‌ها حواس، تخیل، هوش و منش‌های تفکر آن‌ها را نیز تقویت می‌کند و استعداد درونی و خلاقیتشان را شکوفا می‌سازد (رادپور و همکاران، ۱۳۹۱).

برای تدریس هنر در دوره ابتدایی، معلم می‌بایست مهارت‌های هنری دانش‌آموزان را بشناسد و برای دستیابی به آن‌ها با در نظر گرفتن توانایی‌هایشان برنامه‌ریزی کند (واثقی، ۱۳۹۲: ۳). برای تحقق این امر، او رفتار دانش‌آموزان را در کلاس درس و خارج از آن مشاهده می‌کند و از علائق، تمایلات و تجربه‌های آنان آگاه خواهد شد و در نتیجه، خواهد توانست برای هر جلسه درس هنر برنامه‌ای کامل و متناسب با دانش‌آموزان خود طراحی کند؛ به طوری که دانش‌آموزان قادر به انجام دادن آن باشند و احساس آزادی و حق انتخاب را در آن تجربه کنند. بهتر است درس هنر با ارتباط با طبیعت شروع شود و سپس به رشته‌های نقاشی، کاردستی، قصه و نمایش بپردازد. دانش‌آموزان در کنار این رشته‌ها با میراث فرهنگی

و رشته‌های هنری نیز آشنا می‌شوند. در برنامه هنر دوره ابتدایی ارتباط با طبیعت، زیربنای فعالیت‌های هنری دانش‌آموزان است (رادپور و همکاران، ۱۳۹۱).

دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه با طبیعت آشنا هستند اما ممکن است به اهمیت و تنوع پدیده‌های طبیعی توجه چندانی نکنند. پس گاهی لازم است درس هنر همه پایه‌ها را در یک جلسه قرار دهید تا دانش‌آموزان همه پایه‌ها به انجام دادن فعالیت‌های هنری بپردازند. برای تحقق این امر، دانش‌آموزان را از فضای بسته کلاس درس بیرون ببرید تا با مشاهده دقیق پدیده‌های طبیعی به کاوشگری بپردازند و عمل خوب دیدن را تمرین کنند. به آن‌ها کمک کنید تا در مورد آن‌ها بحث و گفت‌وگو کنند. سپس هر کدام یک مورد از پدیده‌های طبیعی را انتخاب کنند و یک شکل را به دلخواه بسازند یا از آنچه دیده‌اند، یک شکل بسازند. در این میان، معلم می‌تواند نقش راهنما و همیار را داشته باشد و در صورت لزوم به دانش‌آموزان پیشنهادهای عملی ارائه کند. بسیاری از کلاس‌های چندپایه در مناطق کوهستانی و دورافتاده واقع شده‌اند و در کنار طبیعت و گاهی هم در دل طبیعت برگزار می‌شود. این موقعیت به معلمان فرصت می‌دهد شرایطی را فراهم کنند تا دانش‌آموزان با استفاده از بهترین مکان (طبیعت)، مهارت‌های حسی، حرکتی، بیانی، قدرت تخیل و تفکر خود را در فعالیت‌های هنری به کار گیرند و تقویت کنند.

در کلاس‌های چندپایه، دانش‌آموزان با گروه‌های سنی و جنسی مختلف در کلاس درس حضور دارند و معلم هر چه برای دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر فعالیت‌های متنوع بیشتری را فراهم کند یا اینکه به آن‌ها آزادی عمل بیشتری بدهد، زمینه بروز خلاقیت را هم در آن‌ها پرورش می‌دهد. از سوی دیگر، دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر هم می‌توانند با آن‌ها در انجام این فعالیت‌ها مشارکت داشته باشند و از این طریق به تجربه‌های مفیدی دست پیدا کنند.

تدریس هنر با روش تلفیقی

تلفیق یعنی درهم آمیختن موضوعات درسی یا محتوایی که اغلب به صورت مجزا از یکدیگر در برنامه‌های درسی مدارس گنجانده می‌شود. هدف اساسی تلفیق این است که تا حد امکان تجارب یادگیری دانش‌آموزان از تفرق و پراکندگی خارج شود و در ارتباط با

یکدیگر قرار گیرد (مهرمحمدی و همکاران، ۱۳۸۱). در کلاس‌های چندپایه که وقت کلاس کم است و پایه‌های مختلفی هم وجود دارد، اگر در برنامه درسی یک پایه، درس هنر قرار داشته باشد و پایه دیگر درسی مثل ریاضی یا فارسی داشته باشند که نیازمند دقت و توجه دانش‌آموزان است، برخی از معلمان برای جلوگیری از سروصدای دانش‌آموزانی که درس هنر دارند، روی تابلو شکلی را رسم می‌کنند تا دانش‌آموزان از روی آن نقاشی بکشند. این کار مانع تحرک و پویایی آن‌ها می‌شود. برای رفع این مشکل می‌توان درس هنر را با موضوع‌های مختلف در سایر درس‌ها در یک یا چند پایه تلفیق نمود. به مثال‌های زیر توجه کنید؛

الف. در درس فارسی معلم می‌تواند هنگام تدریس حروف الفبا از دانش‌آموزان بخواهد که با استفاده از حروف الفبا طرحی را رسم کنند یا نقاشی کنند. برای مثال، با حرف الف یک درخت رسم کنند و یا با حرف ب یک کشتی بکشند. برای تدریس حروف الفبا در فضای بیرون از کلاس درس، در حیاط مدرسه معلم از دانش‌آموزان بخواهد تا مقداری سنگ جمع‌آوری کنند و با آن شکل حروف الفبا را درست کنند. هنگامی که از روی داستان یا قصه‌های کتاب می‌خواند، از دانش‌آموزان بخواهد که به اجرای نمایش در همین زمینه بپردازند و یا شخصیت‌های داستان را نقاشی کنند.

ب. در درس علوم در زمینه بهداشت دهان و دندان، معلم می‌تواند دانش‌آموزان را تشویق کند تا جلسه بعد مقداری خمیر و ۲۸ دانه لوبیا یا ۲۸ حبه قند با خود سر کلاس بیاورند و با استفاده از آن‌ها شکل یک دهان را بسازند. دانش‌آموزان برای شناخت دانه، ساقه، ریشه و برگ درختان می‌توانند با استفاده از کاغذهای رنگی که در دسترس دارند، شکل دانه، ریشه و ساقه یک درخت را درست کنند.

ج. در درس ریاضی برای آموزش اشکال هندسی به دانش‌آموزان معلم می‌تواند شکل‌های هندسی از جمله دایره، مربع، مستطیل، ذوزنقه و غیره شکل یک صورت را با حالت‌های مختلف آن‌ها بکشد و در اختیار دانش‌آموزان قرار دهد و به این صورت به آموزش اشکال هندسی بپردازد و یا مثلاً با استفاده از دایره یک خورشید زیبا درست کند.

د. برای آموزش مفهوم تقارن معلم می‌تواند از دانش‌آموزان بخواهد تعدادی تصویر یا عکس انسان یا حیوانات را به کلاس درس بیاورند و سپس تصاویر و عکس‌ها را نصف کنند. معلم یک قسمت را از آن‌ها بگیرد و قسمت دیگر را به آن‌ها بدهد تا خودشان هم تصویر نصف دیگر را نقاشی کنند. دانش‌آموزان پایه‌های دوم یا سوم می‌توانند این فعالیت‌ها را به صورت فردی یا گروهی انجام دهند، زمانی که آن‌ها مشغول انجام دادن این کار هستند، معلم می‌تواند ضمن نظارت غیرمستقیم به تدریس پایه دیگر بپردازد.

پیشنهاده‌ها

۱. فعالیت‌های هنری را به کمک دانش‌آموزان طراحی کنید و سعی کنید علایق و تجربه‌های آنان را اساس کارتان قرار دهید؛ زیرا علایق و تجارب دانش‌آموزان کلاس‌های تک‌پایه و چندپایه متفاوت است.

۲. مهارت‌های افراد جامعه محلی را شناسایی کنید و از آن‌ها بخواهید در کلاس درس حضور پیدا کنند و مهارت‌های خود را به دانش‌آموزان آموزش دهند.

۳. در تدریس درس هنر، به ویژگی‌های بومی و محلی و آداب و رسوم آن‌ها توجه نشان دهید.

۴. از دانش‌آموزان بخواهید که یک قصه یا داستان بومی - محلی را در کلاس درس با صدای بلند تعریف کنند.

از دانش‌آموزان پایه‌های مختلف هم بخواهید که متناسب با آن داستان یا قصه، فعالیت خاصی انجام دهند؛ مثلاً شخصیت‌های داستان را بکشند و یا اینکه آن را به صورت نمایش اجرا کنند.

۵. والدین را تشویق کنید تا به فعالیت‌های هنری فرزندان خود توجه نشان دهند و آن‌ها را تشویق کنند.

۶. در کارهای هنری از وسایل دورریختنی استفاده کنید. بدین‌منظور دانش‌آموزان را راهنمایی کنید تا وسایل دورریختنی را به کلاس درس بیاورند.

۷. گاهی کلاس را به دو گروه تقسیم کنید؛ پایه‌های اول تا سوم را در یک گروه و پایه‌های پنجم تا ششم را در گروه دیگر قرار دهید. در برنامه هفتگی یک گروه، درس هنر را برای تدریس گروهی خود قرار دهید و برای گروه دیگر درس‌های دیگری تعیین کنید. گروه درس هنر را به مشاهده طبیعت تشویق کنید و به گروه دیگر درس‌های دیگر را آموزش دهید. سپس به ارزیابی فعالیت‌های گروه هنر بپردازید.

* پی‌نوشت‌ها

1. Monograde classroom
2. Multigrade classroom
3. Hargreaves
4. Kien

* منابع

۱. رادپور، فاطمه و همکاران. (۱۳۹۱). راهنمای درس هنر برای معلمان. تهران: اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
۲. مرتضوی‌زاده، سیدحسین‌الله. (۱۳۹۳). راهنمای تدریس در کلاس‌های چندپایه. تهران: انتشارات عابد.
۳. مرتضوی‌زاده، سیدحسین‌الله. (۱۳۹۴). مدیریت و برنامه‌ریزی کلاس‌های چندپایه. تهران: انتشارات کورش چاپ.
۴. مهرمحمدی و همکاران. (۱۳۸۱). برنامه درسی: نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها. مشهد: انتشارات استان قدس رضوی.
۵. وانقی، مینو. (۱۳۹۲). آموزش هنر. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
6. Hargreaves, E. (2001). Assessment for learning in the multigrade classroom. international journal of educational development, 2/ (6), 553- 560
7. Murly- kyne Catherine. (2007). The preparation of teachers for multigrade teaching. Teaching and Teacher Education 23 (2007) 501- 514

